

Rom-promenad

av

S Ola Thulin

Per conoscere Roma non basta una vita. Det berättas att Thorvaldsen, som levde större delen av sitt liv i Rom, en gång tillfrågad av en dansk vän på besök hur lång tid det tar att lära känna denna stad svarade: ”Jag vet inte. Jag har bara bott här i fyrtio år”. Ombedd att skriva ett par sidor om ett ämne, som genom seklerna behandlats i hyllkilometer, inser man raskt att en viss begränsning är av nöden. De flesta läsarna av denna publikation¹ har sannolikt varit en eller flera gånger i Den Eviga Staden och besökt de mest berömda sevärdheterna. Men som ovan antytts är Rom i det närmaste outtömligt på intressanta upplevelser och låt oss därför göra ett par avstickare lite utanför de mest centrala delarna.

I nordöstra Rom

Alla Romresenärer bör besöka någon av Roms katakomber, men långt ifrån alla gör det. Katakomberna var de kristnas underjordiska begravningsplatser, en sedvänja som man övertagit från judarna. Samtliga är belägna utanför stadsmuren, eftersom det enbart tillkom kejsaren och hans familj samt vestalerna att bli begravda innanför muren. Att katakomberna dessutom skulle ha utgjort gömställen undan Diocletianus och andra kristendomsfientliga kejsares förföljelser är däremot en skröna; man var nämligen tvungen att hos myndigheterna ansöka om tillstånd att få anlägga en katakomb, så deras lokaliseringer var välkända. Däremot var katakomberna rikligt försedda med kapell, där det firades gudstjänster till de avlidnas minne. De flesta utgrävda katakomberna finns utefter Via Appia, men den kanske mest sevärda är *Catacombe di Priscilla* vid parken Villa Ada.

Priscilla var en from dam på 100-talet, som upplät sitt hus till kristna gudstjänster och under huset (sedan länge försvunnet) anlades en katakomb. Denna är rikt utsmyckad med fresker från 200-talet, vilka räknas till de äldsta kristna konstverken över huvud taget. Här kan man till exempel beskåda den äldsta kända framställningen av jungfru Maria och Jesusbarnet, ett av de vanligaste motiven i hela den följande konsthistorien, och likaså den äldsta kända målningen av de tre vise männen. Katakomberna grävdes i vulkanisk tuffsten och om man skrapar lite med nageln (när guiden inte ser) upptäcker man hur mjukt detta material är. De flesta väggnischerna är nu tömda på sitt innehåll, men vissa är fortfarande förseglade med marmorplattor med inskriptioner.

Efter besöket i katakomben drar vi oss några kvarter söderut och träffar då på två kyrkor, som ligger precis intill varandra. Den ena – en traditionell basilika –

---

¹ Malmö Travellers' Clubs tidskrift *Hänt* med Ingvar Kärnefelt som redaktör.

är Sant' Agnese fuori le mura, uppkallad efter samma helgon som kyrkan vid Piazza Navona. Agnes var en kristen flicka, som tvingades till en bordell som låg där Piazza Navona nu ligger. Då hon vägrade att ställa upp på detta, avrättades hon (efter många försök) och fick sedan sin grav här. Intill denna kyrka finns en annan, Santa Costanza. Detta är en av Roms fåtaliga rundkyrkor, från början byggd som mausoleum för kejsar Konstantins dotter Constantia. Väggar-
na är smyckade med fantastiska mosaiker med framförallt vinrankor. Vinrankan är en gammal kristen symbol, men den rika förekomsten av bilder som framställer vinskörd, pressande av druvor mm, har fått vissa forskare att misstänka att det från början rört sig om en Bacchus-helgedom, som byggts om till mausoleum. Kyrkan är utomordentligt stämningsfull.

Efter att ha gått några kvarter i riktning mot centrum kommer vi till Piazza Mincio och de egendomliga byggnader, som kring förra sekelskiftet ritades av arkitekten Gino Coppedè i en stil, som väl bäst kan beskrivas som ett konglomerat av barock och jugend, men i vissa fall påminner den inte om någon känd byggnadsstil alls. Härefter går vi en liten bit tillbaka på Via Tagliamento och kan med fördel inta vår lunch på Cafè Coppedè, som har en mycket prisvärd Tavola calda (varm buffé). Innehavaren är gift med en svenska och tycker det är trevligt med svenska gäster.

Gianicolo

På andra sidan Tibern (latin: *trans Tiberim*, italienska: *Trastevere*) nöjer sig de flesta med att besöka Vatikanmuseerna och Peterskyrkan och kanske strosa kring i de pittoreska kvarteren i Trastevere. Ovanför detta höjer sig emellertid en av de mäktigare höjderna i staden, Gianicolo (latin: *Ianiculum*). Namnet är av oklart ursprung, men sannolikt rör det sig om en gammal kultplats ägnad åt Janus, guden med två ansikten som är utgångens och ingångens beskyddare (dörr heter ju på latin *ianua*) och vars tempel hade fyra dörrar, som var öppna vid krig och stängda i fredstid.

Vi börjar vår vandring på Piazza Trilussa vid Ponte Sistos västra brofäste. En svängd gata för oss förbi kyrkan Santa Dorotea, som var drottning Kristinas församlingskyrka. Strax är vi framme vid Porta Settimiana. Som namnet antyder tillkom porten under kejsar Septimius Severus och den inlemmades sedan i den aurelianska stadsmuren. Sitt nuvarande renässansutseende fick den under Bor-
giapåven Alexander VI. I huset snett över gatan bodde Rafaels mångporträtterade älskarinna la Fornarina i det hus som nu inhyser restaurangen Romolo. På andra sidan porten börjar den långa Via della lungara och redan efter några meter finner vi på höger hand Villa Farnesina, väl värd ett besök. Villan byggdes ursprungligen av Agostino Chigi, som blivit förmögen i sin egenskap av påvlig bankir. För att visa hur rik han var, hade han tallrikar och bestick i rent guld, vil-

ka efter måltiden kastades ner i Tibern (i själva verket hade man slängt ut fisknät i floden, vilka vittjades av tjänstefolket när kalaset var slut). Familjen Chigi kom med tiden på obestånd och villan såldes till familjen Farnese, vilket förklarar villans nuvarande namn. Michelangelo hade en gång en storstilad plan på att förbinda familjens två bostäder (den andra är Palazzo Farnese) med en bro över floden, men av detta blev bara den lilla bro som går över gatan på baksidan av palatset. Interiören är smyckad med magnifika fresker av Rafael (Galateas triumf) och Baldassare Peruzzi, som också var villans arkitekt. Man lägger särskilt märke till den ohöljda sexualsymboliken i andra våningens bröllopsal. Snett över gatan ligger Palazzo Corsini, som tidigare hette Palazzo Riario och var drottning Kristinas bostad under större delen av hennes långa vistelse i Rom. Palatset inrymmer i dag ett av Roms statliga konstgallerier och man kan även bese drottning Kristinas dödsrum, försett med en liten minnesplakett på svenska. Därefter följer vi Via della lungara till den tar slut och gör en 180-graderssväng. Via en brant backe och några trappor är vi så uppe på Gianicolo. Framför det moderna barnsjukhuset *Il bambino Gesù* kan man pausa på en trevlig cafeteria, vilket kan behövas efter uppstigningen. När vi fortsätter uppåt ser vi på höger hand klostret Sant Onofrio med intressanta fresker runt klostergården och vackra lunetter av Domenichino i själva kyrkan. I klostret bodde mot slutet av sitt liv Torquato Tasso och här dog han också. Under den fortsatta uppstigningen passerar vi Tassos ek, där den melankoliske skalden ofta tillbringade sina dagar. Av trädet återstår i dag bara en död svartnad rest stöttad av en järnkonstruktion. Något senare ser vi till vänster ett fyrtorn, en gåva från Argentina och som på kvällen sänder ut roterande ljussken i Italiens färger. Vi passerar så på höger hand statyn av Garibaldi's brasilianska hustru Anita, sittande på en stegrande häst med ett barn under ena armen och en pistol i andra handen. Själva ligger hon begravd under sockeln. Till vänster ligger en av Roms finaste renässansvillor, Villa Lante, som numera inhyser det finska institutet i Rom. Villan är öppen för allmänheten på förmiddagarna, något få turister observerar, då det enbart kungörs genom en liten skylt vid porten avfattad på finska och svenska. Villan har vackra fresker och en loggia med storartad utsikt över hela staden – väl värd ett besök! Gianicolo är intimt förknippad med den tidigaste fasen av Italiens enande och här stod 1849 slaget (egentligen slagen) på Gianicolo. Den första frontfiguren i denna process, Giuseppe Mazzini, hade planer på att skapa en romersk republik efter antikt mönster och trupper under ledning av Garibaldi mötte kyrkostatens armé just här. Påven fick emellertid hjälp av Frankrike, så det hela gick om intet. På en mur strax till höger om Villa Lante återges hela Mazzinis text till en italiensk författning, som alltså aldrig kom till användning. Först drygt tio år senare enades Italien under ledning av Camillo Cavour, kung Viktor Emmanuel II av Sardinien och med avgörande bidrag av Garibaldi, som i mellantiden uppehållit

sig i Amerika.

På kullens krön står en jättelik ryttarstaty av Garibaldi, synlig från många ställen i staden. Den restes när staden Rom slutligen 1870 inlemmats som huvudstad i det nya Italien och påven Pius IX hade blivit Vatikanens fånge. Denna gång kunde han inte påräkna någon hjälp från Frankrike, som ju höll på att bekriega Tyskland. Statyn retade gallfeber på Vatikanen, som den föraktfullt sneglar ner på. När väl Vatikanstaten hade tillkommit genom Lateranfödraget 1929, restes statyn av Anita Garibaldi och nu säger man att Giuseppe istället kärleksfullt blickar ned på sin hustru. Utmed gångarna runt statyn finns porträttbyster av Garibaldis soldater.

Under nedstigningen på andra sidan piazzan kommer vi först till Fontana dell' Acqua Paola, mynningen av Trajanus akvedukt, som påven Paulus V hade låtit restaurera. Efter svängen på väg neråt finner vi kyrkan och klostret San Pietro in montorio, en gång en gåva från Spanien, som också har sin akademi här. Mer intressant än kyrkan är den intilliggande lilla cortilen – här står nämligen Bramantes tempietto, en liten rundkyrka betraktad som en av den italienska renässansens mest fulländade byggnadsverk med sina perfekta proportioner och sin sköna harmoni. Byggnaden har också ansetts vara en förstudie till Bramantes mer storstilade kyrka, nämligen Peterskyrkan.

Härefter är det bara en lång trappa ner och då är man åter i Trastevere, där det nog kan vara dags för lunch och vila.

Ola Thulin